

KRONIEK

teit ten grondslag liggen. Anne de Vries bespeelt met geraffineerde muzikaliteit het geestelijk carillon van den gemiddelden burger, die zich om de diepte van de levenszee niet bekommert en genoegelijk zijn pijpje rookend over het rimpelend watervlak vaart.

Letterlijk alles in dit boek is middelmatig.

Het is dus te begrijpen dat Bartje's tocht een triomftocht is, want overal in de wereld heeft de middelmatigheid de meeste aanhangers. Maar wie zich door hoerageroep niet van de wijs laat brengen, ziet hoe schetsmatig en ondiep Bartje's verhouding tot Greet en later tot Harmke is uitgewerkt. Van het zieleleven van Bartje komen we niets, letterlijk niets te weten. Wat gaat er om in dien jongen, dien wij zoo gaarne eens een pak rammel zouden geven?

We moeten er telkens naar raden.

Zelfs de brieven-schrijverij van Bartje aan een denkbeeldige geliefde, een betrekkelijk eenvoudig en bekend feit uit de kinderpsychologie, was voor Anne de Vries geen aanleiding om den lezer een vergezicht te openen in Bartje's zieleleven. We zien Bartje den brief schrijven, we leven zelfs mee met het verlangend hart (want in de beschrijvingskunst van eenvoudige uiterlijke feiten is Anne de Vries een heel eind gevorderd), maar *die* verlossende woorden, *die* verlossende visie, welke deze brieven-schrijverij boven het gewone, slechts eenmaal voorkomende feit uit-tillen en het tot symbool maken van alle minnebrieven en alle verlangende harten ter wereld, ontbreken. En zoo is het met den heelen Bart. We willen desnoods wel gelooven wat De Vries ons allemaal vertelt, maar omdat zijn Bartje alleen maar zoo'n jochie daar ergens in Drente is en niets van

het wezenseigen van alle jochies ter wereld in zich vereenigt, interesseert hij ons maar matig.

Ook den reinigenden invloed, die van den fondant-jonker Arend Jan Offers op Bartje uitgaat, heeft Anne de Vries ons niet verklaard. Eerlijk gezegd lijkt dit gedeelte van het boek sterk op reclame voor de kerk. Zooals van iedere reclame moet men ook van dezen Arend Jan alle goede eigenschappen maar aannemen.

Er staan werkelijk wonderlijke dingen in dit brokstuk dilletanterige kinderpsychologie. Hoe *kán* iemand de volgende zoetelikheden neerschrijven:

„Slechts aarde en hemel waren getuige, toen hij midden onder zijn werk de schop neergooide en in de voor gekniel lag te worstelen om zekerheid van vergeving en om nieuwe levensmoed. De grijze aarde dronk zijn tranen, uit de hemel daalden sneeuwvlokken op hem neer.”

Het is ontroerend, maar welke gezonde Hollandsche jongen stelt zich zoo aan?

En wat te denken van het volgende:

„Ik wil joe maar een ding vragen, Bart, man tegenover man: leef ie dicht bij God in deze tied?

Bartje is volkomen ontwapend.

Nooit dichter as nou, antwoordt hij zacht. En dat meent hij — hij kan de heele dag wel psalmen zingen.”

De Vries moet wel aan een buitengewoon hevige bewustzijnsvernaauwing lijden om te gelooven dat die woorden „nooit dichter as nou” ook maar door één enkel verstandig en ontwikkeld mensch geloofd zullen worden. Wat wil De Vries met dit goedkoop religieus geknutsel bereiken? Wie waarlijk behoefte heeft aan een diep religieus gevoel, die neme

LETTERKUNDE

de *Imitatio* ter hand, of de *Confessiones*. Maar niet dit gefemel.

De meditatie van Bartje bij zijn vaders doode handen heeft wel iets aardigs, hoewel zulke slobberige pathetiek ons als geheel niet aanstaat en vooral het volgende ons ergerde:

„Hij buigt zich over het bed en zijn tranen vallen op die handen en liggen te glinsteren in het licht van de lamp tussen de dikke aders.”

Wat is dat voor heiligschennende sentimentaliteit? Is het mysterie van den dood, dat hier toch op den achtergrond staat, daarvoor niet te groot en te diep?

Het is dit soort effectwerk, dit gespeculeer op aan de oppervlakte liggende en ten onrechte voor diep gehouden gevoelens, dat deze boeken bij de breede middelmoot der menschheid zoo gretig aftrek doet vinden. De middelmoot vindt hier het eigen beeld verheerlijkt in terug. De problemen die in dit soort werk gesteld worden, ontvangen van den schrijver altijd juist *die* oplossing die men ook van de breede middelmaat zou kunnen verwachten. Het zijn de middelmatigen die zich met het middelmatige kunnen verzoenen.

De boeken van Anne de Vries zijn een triomf der middelmaat. Daarom staan wij er hartgrondig afwijzend tegenover. Want het is altijd weer de middelmaat die den voet dwars zet aan de beschaving.

B. Roest Crollius

VLAAMSCHE KRONIEK

F. Toussaint van Boelaere, *Geur van Buks-hout*. De Sikkels, Antwerpen.

Voor haastige beoordeelaars geldt, met voorbijzien van Karel van de Woestijne, waarvoor

men een ander substantief gebruikt, Toussaint van Boelaere als *de* aristocraat van de Vlaamsche letterkunde. Ook zijn fysieke verschijning draagt daartoe bij. Van al de Van Nu en Straksers, zegt men, is hij degene, die zich het meest in den ten overvloede bekenden Ivoren Toren heeft opgesloten gehouden en nòg houdt. Dat deed ook Van de Woestijne, in tegenstelling met Vermeylen en Teirlinck, terwijl Buysse en Streuvels hun inspiratie op meer volkschen bodem vonden. En daar was, ten andere, ook de zeer eenzame, de menschenhuwe Prosper van Langendonck, geldend voor de Van Nu en Straksers als een groot dichter (omdat zij zijn erbarmelijk menschelijk leven niet kunnen losmaken van zijn poëzie), maar die door de jongere generatie als een schoone, aanbiddelijke overgangsfiguur wordt geacht. . . . Wat is nu het geval? Alleen nog maar door zijn werk behoort, helaas, Karel van de Woestijne tot de levenden, Buysse is dood, men spreekt ternauwernood over hem, Vermeylen zwijgt, dat doet ook momenteel Streuvels; Teirlinck, de luidruchtige, schreef voor tooneel. . . . en Toussaint van Boelaere, die, maar men vergeet het, een mensch van Vereenigingen is, maakte zich in den laatsten tijd los van het tweede plan, waarop hij zich met voorliefde verscholen had, om met enkele korte verhalen en bundels kritieken volop de aandacht van den lezer, ook van den jongsten lezer, op te eischen. In deze bundels kritieken, *Litteraire Scheepsjournalen* genaamd, vindt men stukken van ouden en jongen datum en daaruit blijkt, dat, wellicht, Toussaint in den loop der jaren nog zuiverder is gaan schrijven, maar dat hij altijd dezelfde artist is gebleven, die hij van eerstaf was maar dien men niet als

KRONIEK

dusdanig van eerstaf heeft gehuldigd. Men rekende het Toussaint eenigszins als een tekort aan, dat hij zich zoo weinig gaf; dat hij, ook in zijn scheppenden arbeid, zoo op afstand bleef; dat zijn voornaamheid, zijn distinctie mildheid, warmte uitsloten. Anton van Duinkerken schreef reeds over de koelheid van het proza van Toussaint en bracht, als bewijs, een bladzijde naar voren van zomerwarmte bij Toussaint en een van dezelfde zomerwarmte uit *De Oogst*, van Streuvels. Het voorbeeld was goed gekozen, het overtuigde. Maar in *Geur van Bukshout*, nu, toont zich plotseling de mensch Toussaint in zijn bijna volledige naaktheid. Deze mensch is ook een voor het proza zeer gevoelig kunstenaar, die bij Van Deyssel heeft geleerd hoe het hoort en bij denzelfden Van Deyssel hoe het niet moet zijn. *Geur van Bukshout* is een journaal, niet een litterair scheepsjournaal, maar het journaal van een mensch, die denkt, ziet, overweegt en napeinst. Van belevenissen der ziel is dit boek de belijdenis. Met de jeugdherinneringen van N. E. Fonteyne is *Geur van Bukshout* een van de eerste boeken met memoires door Vlaamsche auteurs geschreven. Ik waardeerde hoogelijk den letterkundige Toussaint — in *Geur van Bukshout* treedt mij een wijs, eenzaam, oprecht mensch en oprecht kunstenaar tegemoet; maar omdat in dit boek het accent onmiddellijk valt op den mensch is mij dit boek het liefst, zou ik zeggen, van de geschriften van Toussaint. Ik vermoed dat Toussaint hierom afwijzend glimlachen zal; immers, boeken vindt hij het belangrijkste, omdat boeken aan invloed eeuwig zijn; vervolgens komen bij hem in rang van belangrijkheid de feiten, omdat feiten stonden van eeuwigheid zijn en tenslotte de

mensch, omdat de mensch, al moet hij voor den medemensch een voorwerp van geduldige observatie wezen, toch als eeuwig noch belangrijk te beschouwen is. „De hond ook stelt in zijn vlooiën belang”, voegt Toussaint daaraan plebeïsch toe. Ik wil opmerken, dat het de mensch is, die de boeken schrijft met feiten en stonden, waaruit hij iets van de eeuwigheid heeft gemeend te kunnen puren. En dus staat de mensch aan het begin. Het is echter waar, het is oude schrijversdroom geheel opgelost te worden in het Werk, zoodat alleen dit Werk zou blijven. . . .

Een boek als *Geur van Bukshout* rafelt men niet uit elkaar. Men heeft het niet eens te aanvaarden, noch te verwerpen: immers, het is de biecht van een bijzonder mensch met uiterst gevoelig kunstenaarsschap; een mensch vol schroom, soms lijdend onder zijn isolement en dan met graagte luisterend naar een volksdeuntje, daarbij afkeerig van iedere gemeenzaamheid; het is de biecht van een verfijnd, gecultiveerd mensch wiens geest slechts behagen vindt in de Schoonheid van den Eeuwigen Geest, een mensch noch overdreven optimist, noch overdreven pessimist, met gelaten wijsheid aanvaardend wat het Lot met hem voorheeft. Men kan tegenover zulke levenshouding, tegenover zulke conceptie van geest en ziel een andere houding, een andere conceptie aankleven, maar wie *Geur* leest zal met vreugde erkennen, dat het een sprookje moet heeten Toussaint uitsluitend als een literator of een ietwat precieus meneer te beschrijven.

Marnix Gijsen, *Peripatetisch Onderzoek*. De Standaard, Antwerpen.

Marnix Gijsen, eens de dichter van *Het Huis*, is er toe overgegaan een aantal van de kro-

nieken te bundelen, die hij de poëzie wijdde in een groot Vlaamsch dagblad. Klassieke geest als hij is, noemde hij zijn bundel, met een herinnering aan Aristoteles, *Peripatetisch Onderzoek*. Deze titel bepaalt uitstekend de houding door Gijsen aangenomen ten overstaan van de dichters, wier werk hij bespreekt. Zijn „onderricht” was uit den aard der zaak peripatetisch, occasioneel; het werd gegeven tusschen de bramen en de bloeiende rozelaren, langs de madelieven en langs het onkruid. Gelegenheidscommentaar, geen doctrinale uiteenzetting. Als criterium bezat Gijsen geen andere wichelroede dan de bepaling van Paul Valéry: „le Beau est ce qui désespère...” Als ik vooropstel, dat niet iedere kroniek de moeite loonde van te worden herdrukt, vermits het niet noodzakelijk is het werk van alle hier besproken dichters te kennen om een totaalbeeld van de jongere Nederlandsche poëzie te verwerven, en dat het occasioneele schuld draagt van enkele betreurenswaardige leemten, dan heb ik het eenige bezwaar geformuleerd, dat m.i. tegen dezen bundel is aan te voeren. Men zou b.v. graag Gijsen hebben willen lezen over Marsman, over Bloem, over Greshoff, om met geen andere namen te komen aanzetten, wetende, dat deze kronieken verschenen zijn van 1930 tot 1936. (Een tweede bundel wordt in vooruitzicht gesteld). Als criticus bezit Gijsen niet den vitalen hartstocht van Marsman, noch de strijdbare vinnigheid van Paul van Ostayen, die ook, als Gijsen, dichters, helaas, wàren! Gijsen heeft iets van de warmte van Anton van Duinkerken (Roomsche warmte?); van alle Nederlandsche critici, die ik ken, lijkt hij mij het meest Anthonie Donker te benaderen. Gijsen is een wijs, is

een innig mensch, wiens classicisme niet verstonde in ongenaakbaarheid. Hij heeft de poëzie (en het leven) te lief, dan dat hij niet weten zou, dat velerlei schakeeringen mogelijk zijn en dat de ondeelbare Schoonheid deelbaar is, zonder daarbij op te houden Schoonheid te zijn. Hij, die zeer streng is voor zichzelf, is het minder voor anderen. En waar hij dus afwijzen moet, doet hij zulks noch met het vuur van Marsman, noch met de prikkelbaarheid of het sarcasme van Van Ostayen, maar met een gevoel van spijt en jammer, dat hij niet aanvaarden kan, wetend evenwel, dat de heusche Poëzie daardoor niet armer zal worden, en om die reden berustend. Er is een dichter, waarop Gijsen, bij herhaling en met nadruk, wijst, Paul Verbruggen. Ik deel ten zeerste zijn genegenheid voor dezen dichter en heb daarvan meer dan eens getuigd, maar ik vrees dat het niet baten zal. Dichters als Verbruggen en de gelijkaardige, even voorname en edele Gilliams zullen in Vlaanderen nog niet zoo spoedig populair worden, en elders ook niet, vrees ik. Maar waar Gijsen over hun tegenpool schrijft, over Willem Elsschot, doet hij dat even indringend, even begrijpend, even liefhebbend.... Gijsen schrijft een innige, sonore, klare taal, zonder eenige wijdloopendheid rustig, evenwichtig; uitstekend voedsel. De criticus Gijsen is als wijlen de dichter: hij bezit een scherp tweede gezicht op de poëzie, dit gezicht, waar het op aan komt.

Karel Jonckheere, *Cargo*. Die Poorte, Antwerpen.

De dichter Karel Jonckheere, waarvan *Elsevier's* een paar verzen bracht, verwierf van den Belgischen Staat een reisbeurs en is

KRONIEK

daardoor in de gelegenheid gesteld geworden scheep te gaan naar Cuba. Een lyrisch temperament veertig dagen zwalpend op den Oceaan, daar moest iets uit geboren worden. Het had een bundel verzen kunnen zijn, het is een scheepsjournaal geworden; *Cargo*, met vele treffelijke gedichten in proza. Men kan bij Conrad, Masefield, Hauser, om slechts dezen te noemen, ongetwijfeld machtiger evocaties aantreffen van den Oceaan, maar naast deze evocaties verbleekt het werk van Jonckheere geenszins. Het is anders, gelukkig; Jonckheere, die waarschijnlijk aan geen van deze heeren heeft gedacht, heeft zijn beminnelijk en gracielijk lyrisme gefilterd door een speelsche ironie, door een schalksche verteederling, zoodat zijn vervoeringen nooit Victor Hugo-achtige aspecten hebben aangenomen, die de leesbaarheid van zijn boekje niet zouden hebben bevorderd. Er komen in het – te uitvoerige – werkje van Jonckheere een aantal zeer oorspronkelijke beelden voor, die iets van den geest hebben van Cocteau. Ergens

schrijft hij over de zee als over een fonoplaat, waarop het schip de naald is die er een schuimlijn in krast. Het is (bijna) overal pittig en vlot geschreven, dit boek, amusant, spiritueel op menige bladzij. De schrijver heeft zich geen moment laten overdonderen door den oceaan, hij stond er niet bezwerend of sidderend tegenover, hij bleef wie hij was; een gevoelig dichter, vol teedere schalkschheden, een altijd geboeid en vief waarnemer. Het had, hier en daar, nerviger gekund; ik mis soms de doorbraak van een lyrisch, of hoe dan ook, *temperament*, maar ben toch niet blind voor de karakterteekening van de leden van de bemanning, wien het boekje trouwens is opgedragen. Na het marmer van Gijzen's *Ædipus Achterna*, na de soepele *Barceloneesche Reisindrukken* door Toussaint van Boelaere, is *Cargo* het derde Vlaamsche reisverhaal, dat een kunstwerk is. De vignetten van Martha van Coppenolle zijn alleraardigst.

Lode Zielens

V A R I A

Het Wezen van den Mensch, Wijsheid uit Morgen- en Avondland. Verzameld door Erich Sylvester. Ned. vertaling door Dr L. A. Rademaker. Amsterdam, Strengholt, 1940.

Een royaal 4°-formaat, goed papier, een pakkende illustratie in kleuren door Anton Pieck en dan die titel: *Het Wezen van den Mensch*, in gouden letters gedrukt. . . . Dat moet bij een „breed” publiek de aandacht trekken. „Wijsheid uit Morgen- en Avondland”, leest men binnen in, als ondertitel; in een soort prospectus is sprake van „wijsheid

en cultuur”. Erich Sylvester is de (Zwitserse) verzamelaar van deze Oostersche en Westersche wijsheid, van deze cultuur-uitingen uit vele landen. Dus die zal dat alles in het Duitsch vertaald hebben, of anders zal hij reeds bestaande Duitsche vertalingen gebruikt hebben; want wie kent er Chineesch zoowel als Perzisch, Oud-Egyptisch en tegelijk ook Sanskriet? En uit het Duitsch blijkt Dr L. A. Rademaker het toen weer in ons Nederlandsch te hebben overgebracht.

Men leest in dit boek over de Oorsprongen